

Remissvar Kontroller vid högskoleprovet (SOU 2019:37)

Högskolan Dalarna instämmer i bedömningen att fusk vid högskoleprovet är ett påtagligt problem, som riskerar att undergräva provets legitimitet om det inte stävjas. Men samtidigt måste eventuellt användande av tvångsmedel vara proportionerligt i förhållande till ändamålet, och här går utredaren på flera punkter för långt.

Tekniska kontroller kring provet

Utredningen diskuterar flera olika förslag för att med tekniska hjälpmedel stävja fusk. Det rör sig om störsändare, radiovågsdetektorer och metalldetektorer.

Högskolan Dalarna instämmer med utredaren om att störsändare inte är en lämplig lösning. Risker är alltför stora att legitim kommunikation störs ut i kringliggande lokaler. Dessutom kan provledaren själv behöva kommunicera i provlokalen, särskilt vid utlokalisering av prov på olika platser, eller när problem uppstår.

Radiovågsdetektorer är en bättre lösning. Flertalet upptäckta fuskmetoder har använt sig av radiokommunikation, och provdeltagarna har inget legitimt behov av radiokommunikation under provet. Att utrustningen emellanåt kan falsklarma för legitim radiokommunikation kring provlokalen behöver inte vara ett problem, om utrustningen är tillräckligt känslig för avstånd och riktning till radiosändaren så att provledaren kan verifiera källan, vilket ändå behövs för fuskprevention. Upptäckt radiokommunikation från en provdeltagare utgör detta skäligen brottsmisstanke, som kan motivera ytterligare åtgärder.

Metalldetektorer för in- och utpasseringskontroll är ett alltför trubbigt verktyg för ändamålet. De handhållna detektorer som förordas i utredningen är meningsfulla bara i kombination med kroppsvisitation, se vidare nedan. En detektor som är tillräckligt känslig för att fånga upp en liten hörsnäcka eller liknande kommer att få problem med stora mängder falsklarm från varje byxknapp och behåbygel, som innehåller betydligt mer metall än en hörsnäcka.

Flygplatser genomför liknande kontroller i stor skala, men de letar efter betydligt större metallföremål – knivar, pistoler och liknande – och behöver ändå utrustning i en helt annan prisklass än den som utredningen förordar. Flygplatsmodellen vore inte praktiskt och ekonomiskt realistisk, ens om den hade varit önskvärd i övrigt, vilket den inte är.

Kroppsvisitation

Handgriplig kroppsvisitation är en synnerligen ingripande och integritetskränkande åtgärd, som används – och ska användas – mycket restriktivt i samhället i övrigt. I

stort sett är användningen begränsad till att stävja direkta säkerhetshot, vid konkret brottsmisstanke, och i samband med tvångsintagning. Kroppsvisitation av personer som inte redan är föremål för samhällets tvång görs i princip bara av rena säkerhetsskäl, när faran för liv och säkerhet vore överhängande utan kontroller.

Att skyddet mot kroppsvisitation är stadfäst i grundlagen visar att beslut om breddad användning inte får fattas lättvindigt. Som utredningen korrekt noterar utgör fuskprevention ”ett helt annat slags ändamål” än de redan förekommande, en kontroll av personer som inte är misstänkta för brott, av andra skäl än att skydda liv och säkerhet. Att utredaren föreslår att bara en bråkdel av provdeltagarna ska visiteras gör härvid ingen skillnad, snarare förvärrar det kränkningen för den grupp som blir utvald om inte alla genomgår samma kontroll. Misstankar om diskriminering blir svåra att undvika.

Trots detta kommer utredaren fram till att kroppsvisitation är en lämplig och proportionerlig åtgärd, vilket Högskolan Dalarna finner synnerligen anmärkningsvärt. Högskoleprovets status i all ära, men fusket utgör inte ett grovt säkerhetshot av den kalibern att det motiverar inskränkningar i våra grundlagsfästa fri- och rättigheter.

Sekretessfrågor

Utredningen tar upp två olika sekretessrelaterade frågor, dels om sekretess kring själva säkerhetsåtgärderna, dels om sekretess kring tipsare om fusk.

Sekretess kring själva kontrollåtgärderna är en rimlig och proportionerlig åtgärd, och är i linje med det skydd som t.ex. provfrågor redan åtnjuter.

Sekretess kring tipsare är en mer problematisk fråga, nära besläktad med den bredare debatt kring vittnens anonymitet i brottmål som pågår. Var lagstiftaren slutligen landar i den bredare frågan bör få vara vägledande för hur högskoleprovstipsare hanteras.

Vidare överväganden

Högskoleprovet har i väsentligen sin nuvarande form många år på nacken, och har inte åldrats väl. Provets konstruktion med flervalfrågor på pappersblankett inbjuder till fusk, ett problem som egentligen alltid har funnits men som har accentuerats i takt med att teknikutvecklingen i samhället har sprungit förbi provkonstruktionen.

Provet skulle behöva konstrueras om i grunden. En digitalisering borde till att börja med vara självklar. Att som idag skicka bokstavligen tonvis med papper land och rike runt för varje provtillfälle, helt i onödan, är svårförenligt med Agenda 2030. En digitalisering av provet skulle dessutom göra det möjligt att slumpa fram individuella prov för varje provdeltagare ur en större provbank, vilket skulle vara en betydligt effektivare åtgärd mot fusk än de drakoniska kontrollåtgärder som föreslås i utredningen.

Teoriprovet för körkort genomgick motsvarande utveckling för inte så länge sedan, med övergång till digitala och individuellt slumpade prov. Erfarenheterna därifrån bör vara en god grund för det fortsatta utvecklingsarbetet med Högskoleprovet.

Slutord

Frågan om tvångsmedel mot fusk är principiellt viktig. Det är ytterst sällsynt i samhället i övrigt att tvångsmedel som kroppsvisitation används utan specifik brottsmisstanke, och det är i stort sett begränsat till rena säkerhetsåtgärder, för att hindra terrorister och liknande att föra in vapen i särskilt känsliga lokaler.

Att stävja fusk vid högskoleprovet är för all del viktigt, men är inte alls av samma dignitet som att stävja flygplanskapningar. Om kroppsvisitation tillåts för detta ändamål öppnar det en Pandoras ask med krav på kroppsvisitation för alla möjliga behärtansvärda ändamål. Den asken bör enligt Högskolan Dalarna förbli stängd!

Nu fokuserade utredningsdirektiven tvångsmedel, så utredaren hade inte mycket val. Men en ny utredning med annorlunda direktiv, som fokuserar att förutsättningslöst söka andra tänkbara sätt att hämma fusk, borde genomföras innan beslut fattas.

Bland de kontrollmedel som diskuteras i utredningen är radiovågsdetektorer det enda som Högskolan Dalarna finner acceptabelt och proportionerligt.

* * *

Remissen har handlagts av Sverker Johansson, senior rådgivare, och Roger Westlund, högskoleprovsansvarig.

HÖGSKOLAN DALARNA

Martin Norsell

Rektor